

The Last Word

בתנ"ך

(2)

ט' ס' ק' ו' י' ו' א'

בראשית. נוטריקון של בראשית: בראשית ראה אלוקים וליקבלו ישראל תורה. גם: ברכה רצון אהבה שמחה ראה תורה.

ראיתי בס' חשבה לטובה על הפסוק בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו — שכאשר האדם יודע ומכיר ראשית כל שהש"ת ברא את השמים ואת הארץ, איך הארץ, היינו הארציות והגשמיות היתה תהו ובהו, ואין עניני העולם הזה נחשבים אצלו למאומה.

בראשית. על דרך שאמרו כמס' אבות, בעשרה מאמרות נברא העולם, תשעה "ויאמר", ובראשית נמי מאמר הוא. ולכאורה קשה מה נשתנה מאמר ראשון משאר מאמרות שלא נאמר בו ויאמר אלא בראשית? ושמעתי, כי בכל מקום שכתוב ויאמר ה' נברא מלאך מאותו מאמר, ועל כן היה המאמר הראשון בלשון בראשית, שאילו נאמר בו ויאמר היה נברא מלאך מזה, והיו יכולים לטעות שח"ו שתי רשויות הן. לפיכך היתה תחלת הבריאה במאמר בראשית.

שמעתי בשם גדול אחד על הפסוק הראשון, כי תיבת "בראשית" רמו שכל איש מישראל חייב ללמד בכל שבוע פרשת השבוע ההוא שנים מקרא ואחד תרגום ועם פירוש רש"י. והרמז לזה מאותיות תיבת "בראשית" הוא: ה'ב' רמו על שנים מקרא. ה'א' דתיבת בראשית רמו על "אחד תרגום", נשארו אותיות ר', ש', י' — רש"י ואות ת' מורה על "תלמד" היינו, תלמד כל שבוע שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש"י.

According to Rashi (v. 1) the book of Bereishis was written to provide a response to the non-Jewish nations about our claim to the Land of Israel. However, it appears far-fetched to suggest that the entire book of Bereishis, and all the passages up to chapter 12 of S'emos, were written merely to answer a question that might be posed by non-Jews!

In truth, there is an extremely powerful message in these words for Jewish people, a lesson so profound that Rashi deemed it appropriate to form the "introduction" to his commentary.

Namely, despite the fact that the Jewish people are but a tiny minority, the Torah gives us the strength not to be intimidated by the nations of the world. At the very outset of Torah study, the Jew learns that he will be able to defend himself from the criticism of non-Jews, and observe the mitzvos proudly, with the full awareness that God created the world for this very purpose (see Rashi to v. 1 at top of page).

(Based on Sichas Shabbos Bereishis 5741)

הוא זמן צבר

(ה) ולחשך קרא לילה: פירשו חז"ל ריש מסכת פסחים (ב,א) 'קרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה'. לימדונו רבותינו שלא נימא דחשך הוא העדר האור לכו כמנו בעצם היום כשסוהמים החלונות נעשה חשך, וא"כ אינו בריאה, אבל באמת חשך הוא בריאה בפני עצמה ג"כ, כדכתיב "וכורא חשך" (ישעיה מה,ז), וטעות גדולה לומר שחשך אינו אלא העדר האור<sup>47</sup>, אלא ה' עושה שניהם, כמו כחות הקדושה ויבנומאה (ועיין מה שכתבתי להלן כו,ט בהרחב דבר<sup>48</sup>). ואל תקשה מאי מועיל בריאה זו הרי בלא בריאה יהיה חשך בהעדר אור, אבל כבר הורונו חז"ל (סנהדרין פרק חלק קח,ב ובב"ר פרשת נח לא,יא<sup>49</sup> ובירושלמי פסחים א,ה) דאור האש אינו מנהיר ביום במקום חשוך כמו בלילה שבו החשך מושל, ומזה הבינו אנשי מעלה בישיבתם בחשך מתי יום ומתי לילה. וכמו באור וחשך של יום ולילה כך הוא בכל דבר שנמשל לאור וחשך<sup>46</sup>, ריש כמה טובות שאין האדם מרגיש כל כך בעת שהוא מוצלח, עד שנעשה עני ומכיר הטובה, וכך הטביע יתברך בעולמו.

שמה<sup>49</sup>, אשר גדולה היא בזמנה כמו מצוה עצמה<sup>50</sup>. וכיוצא בזה שני שעירים, האחד לשם הוא קדושה, והאחד לעזאזל הוא כעין קרבן לכוחות הטומאה ח"ו, והוא מטמא<sup>51</sup>, אבל מכל מקום בעת ובזמן שצוה ה' הרי זו מצוה כמו השעיר לה' וקבא ללמדנו שגם כח הטומאה, מקור חיותם הוא אחד יתברך. ועיין מה שכתבתי בספר במדבר (כג,א)<sup>52</sup>. והיינו דבר דבקה שיהיו "שני<sup>53</sup> גדיי וגו'" כמו שני שעירי יוה"כ, אחד לשם ואחד לעזאזל, שניהם שוין במצותן, אע"ג שזה לקדושה וזה להיפך. כך שתי המדות שיעקב עשה, האחת האמת בקיום מצות אמו והשניה השקר שמרמה את אביו, שניהם נחשבים למצוה ולהביא על ידם את הכרכות.

הוא זמן צבר

הרחב דבר — אמנם לפי הכלל בגמרא זמא ריש פרק שני שעירי (סב,ב) ובכל מקום דכתיב "שני" הוא מיותר לדרשה, וגם בלא זה סתם רבים המה שנים, א"כ גם כאן מיותרת תיבת "שני". ובמדרש (ב"ר סה,יד) איתא: "טובים" לך ו"טובים" לבניך, 'טובים לך' — שאתה נוטל על ידם את הכרכות, 'טובים לבניך' — שמתכפרים על ידם ביום הכפורים, והיינו שני שעירי יוה"כ אחד לשם ואחד לעזאזל. והוא פלא, מה שייכות אלו הגדיים לשני שעירי יוה"כ. אלא כך הענין, ריש לדעת דכל מדות דעות שבעולם המה ככלל היצירה שברא ה' גם אותם, כדכתיב "יוצר אור וגו' ובורא רע" (ישעיה מה,ז), ועל כרחך יש בהם איזה טוב. והרי זה דומה לסם המות, דודאי מזדמן עיתים שהוא סם חיים לחולה, ומ"מ נקרא סם המות משום שעל פי רוב הוא ממת. וגם בעת שנוצר להשתמש לחיים נדרש דקדוק גדול ע"פ הדופא ובצמצום שלא יוסיף כל שהוא יסתכן. כך כל מדות רעות המה טובים לשעה רצונה, רק יש לזיזר שלא להשתמש במדה זו כי אם ע"י רב מובהק וצמצום שלא יוסיף על הצורך. המה הגיעה שעה ליעקב אבינו להשתמש במדת השקר וערמימות, והרי זו עבירה

(1)

א, כו: נעשה אדם בצלמו.  
 הצלם האלקי הוא הבחירה החופשית בלי טבע  
 מכרית, רק מרצון ושכל חפשי. והנה ידיעתו  
 יתברך אינה מכרעת הבחירה, כי אין ידיעתו  
 באה נוספת כדיעה של בשר דם הנאה  
 מהחושים, רק היא עצמותו יתברך, וכמו  
 שכתב הרמב"ם: והנה, אם כי אין ביכולת בנו  
 להבין איך היא - כי "אילו ידעתי הייתי".  
 רק זאת אנו יודעים, שלהבחירה החפשית הוא  
 מצמצום האלקות, שהשם יתברך מגיח מקום  
 לברואיו לעשות כפי מה שיבחרו, ושלל  
 ממפעליהם הגזירה והתחלטה בפרטיות. ולכן  
 אמר "אל לבו, נעשה אדם בצלמו", פירוש,  
 שהתורה מדברת בלשון בני אדם, שאמר נגח  
 מקום לבחירת האדם שלא היא מוכרח במפעלי  
 ומחויב במחשבותיו, ויהיה בחירי חפשי לעשות  
 טוב או רע כאשר יחפוץ נפשו, ויוכל לעשות  
 דברים נגד מזגי טבעו ונגד הישר בעיני ה'.

וזכן מדבר בלשון רבים, כאשר בכמה מקומות  
 לשון אלהות לשון רבים, וכמו "אשר לו אלקים  
 קרובים אליו" (דברים ד, ז). וכן כל לשון  
 מרות, כמו שפירש רש"י פרשת וירא על קרא  
 ד"כאשר התאו אותי אלקים וכו'" (בראשית כ,  
 יג), יעוין שם י, ועיין ירושלמי סוף פרק  
 ה' ר"א.  
 וזה י"ב כוונת רבותינו במדרש: רבי אמי  
 אמר בלבו נמלך, משל למלך שבנה פלטרין על  
 די אדריכל, ראה אותה ולא ערבה לו, על מי  
 יש להתרעם, לא על אדריכל? הוי, "ויתעצב  
 אל לבו" (בראשית ו, ו)!: כי בבחירת האדם  
 החפשית הוסיפו לעשות רע, לכן נחים ה' על  
 האדם הבחירי אשר עשה. ובמשל, האדריכל לפי  
 דרכו הוא כוח האלקי המצמצם לתת מקום  
 לבריותיו להיות חפשים ולבחור כאשר ירצו.  
 והמקובלים, ומהם הרמב"ן, דברו בזה בשגבות  
 ויזכרו לפי דברינו דו"ק.

הזית ע"פ

א, כו) 1. אף על פי שידעתו מוחלטת. 2. כלומר,  
 כל הקשיא של "ידיעה ובחירה" בטעות יסודה, כאשר  
 אין אנו יודעים אל נכון את מהותה המיוחדת של  
 ידיעתו יתברך. רבינו כותב בענין זה במקומות רבים  
 בפירושו. 3. בהרחבה בפרק השמיני של "שמונה  
 פרקים" ובהלכות חשובה פרק ו' ועוד. 4. ידיעתו  
 של הקב"ה. 5. כדי למנוע את קביעת ידיעתו  
 המוחלטת של הקב"ה את מעשיו של האדם שצריך  
 להיות בוחר חופשי. 6. מעשיהם. 7. "דברה  
 תורה בלשון בני אדם" (ברכות פא, ב) ולכן "ויאמר  
 אלקים אל לבו", כאילו מתייעץ עם עצמו - אותו  
 עצמו שצריך עתה לקבל עליו, כביכול, את ההגבלה  
 הנגבעת מבחירתו החופשית של האדם, העומד עתה  
 להיצר. 8. כי עשה "האלקים את האדם ישר",  
 וקמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז, כט).  
 9. כי כאן האלקים - השליט על הכל שליטה בלתי  
 מוגבלת - מדבר אל לבו לקבל על עצמו הגבלה  
 בכחו זה. 10. רש"י ד.ה. כאשר התאו: לשון  
 רבים, ואל תחמה, כי בהרבה מקומות לשון אלקות  
 ולשון מרות קרוי לשון רבים, "אשר הלכו  
 אלקים".... 11. ברכות ט, ה: אמר רבי יודן

בן פילה, הוא שאיוב אמר (איוב א, כא): ה' נתן  
 וה' לקח, יהי שם ה' מבורך" - כשנתן, ברחמים  
 נתן, וכשלקח, ברחמים לקח. ולא עוד, אלא כשנתן  
 לא נמלך בבריה (ה' בלי ו"ו התייעץ, רק "אל לבו",  
 והחליט לתת לאדם את כוח בחירתו החופשית,  
 שלדברי רבינו זוהי נתינה, כלומר הגבלה, מאת ה'  
 ממש), וכשלקח, נמלך בבית דינו ("כל מקום שנאמר  
 וה' - הוא ובית דינו"). 12. הרעיון המובא  
 למעלה בענין צמצום כוחו הבלתי מוגבל של הקב"ה  
 כדי לפנות מקום לבחירתו החופשית של האדם -  
 לפעמים נגד רצון ה'. 13. בראשית רבה פרשה  
 ח' סעיף ג: ויאמר אלקים נעשה אדם" - במי  
 נמלך? 14. סיבת עצבו ורועו היא לבו, אתו  
 התייעץ (ולא עם אחר) קודם לבריאת האדם.

איתא בגמרא כל המתגאה כאלו עובד  
עבודה זרה.

ויש לדקדק למה ממשיל גסות הרוח  
 לעובד עבודה זרה דוקא. ויש  
 לפרש על פי דברי המדרש וכן הוא  
 ברש"י ז"ל כאן על הפסוק נעשה אדם  
 וגו' דמשום הכי כתיב בלשון רבים מלמד  
 שנתיעץ הקב"ה עם המלאכים ומכאן  
 יש ללמוד שהגדול כל יתגאה את עצמו  
 ויטול עצה מן הקטן ממנו. נמצא לפי  
 זה דמי שהוא מתגאה אם כן מה עושה  
 עם פירוש הפסוק נעשה אדם וגו'  
 דלדידיה יש חס ושלום לטעות לשתי  
 רשויות והשתא אתי שפיר כל המתגאה  
 כאלו עובד עבודה זרה.

(לכ אריה. בית פרץ דרוש י"ז)

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֱדָם בְּצַלְמֵי אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ בְּצַלְמֵי אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ בְּצַלְמֵי אֱלֹהִים - in the image of God He created him; male and female He created them. What is the meaning of the juxtaposition of the reference to the image of God with the creation of man as two sexes? In interpreting the phrase, *male and female He created them*, Chazal explained that when God initially created Adam, He created him in a dual form (see Rashi here). Male and female in this context are to be taken not only in a physiological sense but also in a spiritual/metaphysical one.

Every soul consists of a spiritual androgyny, a male and female persona. The combination of these elements is known in Rabbinic literature as *duchra venukva*, which can be found in every individual. *Duchra* refers to dynamic, active man while *nukva* refers to affected, passive man. Man both influences and is influenced; he is both giver and receiver. Only in the biological world is man exclusively male or female. In the spiritual world, every individual carries both traits, and only through the development of both the *duchra* and the *nukva* perspectives can individuals attain their full spiritual potential.

For example, when a teacher instructs his students, he is the giver, the "male," the *duchra*, while his students, who absorb his ideas, are the "female," the *nukva*. At one point in the lesson, however, a perceptive student may ask a particularly incisive question that leads the thoughts of the teacher in new directions. Indeed, Rabbi Chanina exclaimed, *I learn from my students more than from anyone else* (*Taanis 7a*). At this juncture, the *duchra-nukva* roles are reversed. The student has planted a seed that blooms into a beautiful flower within the mind of his teacher. The young student with eager eyes and an inquisitive expression becomes a *duchra*, while the teacher, with the grey beard and the august title of *Havav HaGaon*, is transformed into a *nukva*.

Who is the giver and who is the receiver? Who influences and who is influenced? As undeveloped as one's intellect may be, no one is exclusively a student. And as great as a person may be intellectually, no one is exclusively a teacher.

The blessing that God bestowed on man during Creation operates in both the spiritual-metaphysical realm as well as in the physical realm. Actualizing the potential of *duchra venukva* is the greatest and most exalted of blessings. A person must actualize his *nukva* blessing to absorb spiritual wealth and beauty. Concurrently, he must actualize his *duchra* blessing by using his spiritual energies to give to others. The student who lacks a teacher, although born with great potential, cannot realize his potential as *nukva*. Similarly, sometimes a great teacher can lack students to absorb his wisdom and he therefore cannot develop his potential as *duchra*. One spiritual personality is necessarily dependent on the other in order to develop an elevated level of self-actualization.

## Hashem Runs the World Through Plan B

When Hashem initially brought us into Eretz Yisrael, the plan was for there to be a single kingdom, united under a single king. That was Plan A.

Plan A lasted for less than a century. Two kingdoms developed. Even then, the plan was for this division to last for only thirty-six years. Unfortunately, this plan did not work either.

Our inability to unite and serve Hashem as one nation caused many people to sin. Throughout the era of the first *Beis HaMikdash* many members of the Ten Tribes worshiped idols because they felt inferior to the two tribes who had the *Beis HaMikdash* in their territory. Nevertheless, Hashem did not insist on returning to Plan A. He did not force the two kingdoms to unite. Rather, He sent Yehu to help the Ten Tribes thrive as a separate kingdom. Yehu was the first (and only) king of the Ten Tribes who was anointed by a Navi, on Hashem's command. Yehu began by eradicating the idols and wiping out the leaders who enticed people to sin. Yehu personified Hashem's willingness to run the world through Plan B. It is this aspect of Yehu's mission that attracted Rav Pam's attention.

When we study world history, we find that Hashem consistently runs the world through Plan B.

Man was originally supposed to live in Gan Eden. Adam sinned and was banished from Gan Eden. Plan B. Ten generations later, man's actions brought destruction upon an immoral world and only Noach's family survived the *Mabul* (Great Flood). What happened when the Flood was over? The sun came out, and it was time for Plan B.

It took ten more generations for Avraham to come along and begin to spread Hashem's Name, thus fulfilling the purpose of creation. Did Hashem's plan call for the nine generations that preceded Avraham to ignore this task? It would not seem so. But that is what happened, and the world settled for Plan B.

8

מיון  
פנ

9

Pathways  
of the  
prophets

3

(10)  
פ

1 Creation itself is rife with Plan B incidents. Rav Pam would point out that in describing the completion of the Six Days of Creation, the Torah states, "And Hashem saw all that He had made, and behold it was *tov me'od* [very good]" (*Bereishis* 1:31). Very good? Not everything seemed to go according to plan in those six days. Hashem commanded the earth to put forth trees that would taste like fruit, but the earth sprouted trees that *produced* fruit, but did not *taste* like fruit. Hashem created two great celestial sources of light, but the moon complained and was diminished. Adam HaRishon certainly did not follow the original plan for mankind. Furthermore, Hashem initially considered a world that runs via *middas hadin*, the attribute of strict judgment. In the end, He diluted the *middas hadin* with Divine Mercy. It seems that almost everything that happened during those six days was executed through Plan B.

16 Nevertheless, Hashem evaluated those six days as *tov me'od*, wonderful, exceedingly wonderful!

~~The world was created this way with great wisdom. Hashem could have orchestrated these events differently. Creation itself had to happen in a Plan B manner. We live in a world where things don't go according to plan. And still, it's a world of *tov me'od*.~~

2 Life doesn't always work out according to Plan A. As a matter of fact, it rarely follows Plan A. The most successful people are those who can adjust and work with Plan B. It is not easy. It involves disappointment, and an ability to reevaluate and lower one's expectations. But if Hashem could look at a world that was created almost exclusively according to Plan B and call it *tov me'od*, then we must learn to do the same.

I once received the following letter. I hope you relate to it, as I did.

31 The ceiling collapsed in my laundry room. For a long time, we had a nice-sized hole in the ceiling. I had two options: hire someone for about \$200, or buy two pieces of sheetrock and insulation for \$20 and do it myself. Of course, I chose the latter option. Things proceeded nicely, but I lacked a very important instrument that I should buy the next time I do renovations: a level. It's very hard to cut sheetrock without a level — even when I used my son's school ruler.

36 And so, I finished the job. Or at least I thought I finished the job. I accidentally left a rectangular hole in the ceiling. I have neither the patience nor the strength to go out again, buy, and cut a third piece of sheetrock to cover the hole.

41 My wife comes in to the laundry room. My wife looks at the hole. I look at the hole. I look at my wife. She looks at me. I know I had better think fast. I look back at the hole, I point to it, and I tell my wife, "There is a *minhag* to leave an *amah al amah* [squared cubit] hole as a *zecher l'churban* [reminder of the destruction of the *Beis HaMikdash*]."

46 My wife calmly turns to me and says, "I think the whole ceiling is a *zecher l'churban*."

51 In many homes, this would have been cause for World War III. The wife would say, "Didn't I tell you to pay someone to fix it? Now you had to do all the work, and you'll have to pay someone to remove your sheetrock and then fix it."

56 But if you are willing to work with Plan B — as this couple was — then you can live with a hole in your ceiling. It is *not* a *zecher l'churban* hole; it is a *shalom bayis* hole — and a very beautiful hole at that.

Childhood polio had handicapped one of the world's most famous violinists. He walks with braces and crutches. When

(11)  
פר

1 he plays at a concert, the journey to the center of the stage is long and slow. Yet his playing transcends his personal challenges.

6 Once, in the middle of a challenging concerto, one of the strings of his violin snapped, with a loud popping sound. The orchestra stopped abruptly and everyone waited with bated breath to see what would happen. After a brief pause, he set his violin under his chin and signaled to the conductor to begin.

11 With great brilliance he improvised, modulating and adjusting the melody in a way that compensated for the missing string. The music that emerged was hauntingly beautiful.

16 When he finished, there was an awed silence, followed by thunderous applause. The violinist silenced the crowd. Then he said, "Sometimes, it is the musician's job to find out how much music he can make with what he has left."

That's Plan B. Strings break. Things don't happen as planned. But Plan B is fine. You can still play beautiful music.

### Anticlimactic — but ...

When we think of *Mattan Torah* we generally think in terms of the great fanfare associated with the original Revelation at Sinai. We picture millions of Jews standing around Mount Sinai after three days of preparation for this great moment. We try to imagine the lightning that could be heard and the *shofar* blasts that could be seen.

That was the story of the giving of the first *Luchos*.

26 The *Luchos* that remained with us were the ones we received on the following Yom Kippur. These were given quietly. Hashem descended onto the mountain and had a private meeting with Moshe Rabbeinu, who then brought us the second pair of *Luchos*. *Chazal* teach that it was only this quiet, private *Mattan Torah* that could last.

31 Our lives follow the same pattern. Plan A is exciting. The first time a person starts to learn, he is able to do so with ease. Later, it becomes difficult. Later, he starts to wonder if his learning is worthwhile. Later, he is plagued by the realization that he forgets much of what he learns. That is the sign that he has moved on to Plan B, to the second set of *Luchos*. The natural tendency is to become

"ויכלו השמים והארץ וכל צבאם".

1 השבת בתורת יום של קדושה אינה שווה לכל אדם. יש שמרגיש קדושת השבת בכל מעמקי הנפש ומתעלה לשמי מרומים, בבחינת "רזא דשבת אידי שבת דאתאחדת ברזא דאחד". רז וסוד. ויש רזא דרזין וסודי-סודות. שבת שבתון וקודש קדשים. ויש מדרגות מדרגות למטה. כל חד וחד לפום שיעורא דיליה. ועם הארץ מקבל קדושת השבת לפחות בדרגה כזו, שהוא ירא לשקר בשבת". אבל השבת בתורת יום מנוחה היא שווה ומשוה קטן וגדול. כולם כאחד שובתים. זהו הלבוש והחיצוני המקיף את כולם כאחד. בפנימיותם יש הבדלי דרגות בעם מקדשי שביעי בחיצוניותם לא ניכר שוע לפני דל, וכעם ככהן. שבתה. "תפארת עטה ליום המנוחה, ענג קרא ליום השבת". כיום המנוחה "תפארת עטה". מעטה ולבוש. ותפארת מידתה במכלול הגוונים.

מחכללים כולם כאחד במעטה זה של מנוחה. ועונג פנימי הבא מהשגות קדושות, עונג זה קרא ליום השבת. ליום של קדושה. יש "שומרי שבת" ויש "קוראי עונג". השמירה היא בשלילה ("כל השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה"), והעונג הוא בחיוב. ושמחת השבת היא גם להשומרים וגם למתענגים בה. "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג".

6 שבת השבת כוללת אף את הבריאה כולה. את העולם כולו. "כי בו שבת מכל-מלאכתו". מעטה התפארת של יום המנוחה עוטפת את כל היקום, למן שמי השמים ועד מעמקי ארץ. "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם".

(12)  
שבתה ואמציים

(5)